

RAJKAI TIBOR

1915—1972

Fájdalmas és súlyos veszteség érte a magyar antropológiát: 1972. április 1-én elhunyt DR. RAJKAI TIBOR, szakmánk egyik leglelkesebb egyénisége.

RAJKAI TIBOR 1915. február 16-án született Budapesten. Székesfehérvárott érettségizik, majd 1936—40 között végzi tanulmányait a Testnevelési Főiskolán. Már IV. éves korában, mint tiszteletdíjas tanár, Huszton, majd Budapesten a Fáy Gimnáziumban tanít. Testnevelő tanári működését hivatalosan Marosvásárhelyen kezdi meg. Doktorálni akar antropológiából. A háború, a hosszas katonai szolgálat azonban egy időre elszakítja őt tanári hivatásától és természetesen az antropológiától is. 1945—46-ban Székes-

fehérvárott, 1946—48-ban Nyíregyházán tanít, majd 1948 őszén a debreceni egyetem Testnevelési Tanszékére kerül.

1950-ben nyílik alkalma, hogy régi tervét valóra váltsa, és az embertan művelését tekintesse hivatásának: a debreceni egyetem Embertani Intézetébe kerül mint tanársegéd. Óriási lendülettel és szakmaszeretettel kezd dolgozni, és mind az oktatásban, mind a kutatásban szép sikereket ér el. 1959-ben fejezi be újból kezdett egyetemi tanulmányait. A Kossuth Lajos Tudományegyetemen 1960-ban „summa cum laude” minősítéssel doktorrá avatják (antropológia főtágyból, pedagógia és régészet melléktárgyakból). Ezután hamarosan adjunktussá nevezik ki. 1963-ban kerül a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolára, ahol az Állattani és Embertani Tanszékot vezeti. 1968-tól haláláig a Debreceni Déry Múzeum tudományos főmunkatársa.

Kutatási fő témája a gyermek növekedése, testi fejlődése volt. Kereken húsz évet dolgozott e témában. Az általa megvizsgált gyermekek számát tízezrekben lehet kifejezni. RAJKAI TIBOR nevéhez fűződik az első hazai longitudinális növekedésvizsgálat, amelyet 1951-ben egy keresztmetszeti növekedésvizsgálattal alapozott meg Hajdúsámsonban. 1951-től kezdve kétszer nyolc éves periódusban végezte el a longitudinális vizsgálat sok szervezést és sok energiát igénylő mérésorozatot. E munkáját szánta kandidátusi disszertációnak, de meg kellett elégednie néhány nagyobb tanulmány közreadásával. Ezekben a gyermekek növekedésének alapvető biológiai folyamatait, a testméretek, ill. a fej- és arcméretek változásait elemezte nagy hozzáértéssel és páratlan ügybuzgalommal.

Fontos adatokkal gazdagította a magyar antropológiai irodalmat keresztmetszeti növekedésvizsgálatait, elsősorban a sárrétudvari és a téglási gyermekek vizsgálata alapján. Ide sorolhatjuk a debreceni egyetemi és a nyíregyházi főiskolai hallgatókon végzett testfejlődési vizsgálatait is.

A testnevelésnek a növekedésre, a testi fejlődésre gyakorolt hatását módszeresen vizsgálta egyetemi hallgatók körében (JANCsó Józseffel), valamint általános és középiskolai tanulók körében (BAKONYI FERENCCEL, EIBEN OTTÓVAL, FARKAS GYULÁVAL). A hazai sportantropológiai kutatásokat akarta fellendíteni 1955-ben írt és ma is érvényes, irányt mutató elméleti tanulmányával. Tagja volt annak a munkaközösségnek is, amely országos adatgyűjtés alapján elsőként publikálta a magyarországi leányok menarchekorát.

Erősen foglalkoztatta őt — különösen az utóbbi években — az akceleráció kérdése. „Akceleráció, vagy a retardáció megszűnése?” c. tanulmánya már halála után jelent meg.

Módszertani problémákkal is foglalkozott. Elsősorban a növekedési folyamat pontos leírásának módját szeretete volna kidolgozni. Így született meg a testmagasság és az életkorkapcsolatát vizsgáló indexe, amelyet *Rajkai-index* néven több külföldi szerző idéz.

RAJKAI TIBOR az antropológia több más fontos területén is eredményes kutatásokat végzett. A szemtáj légyrészeinek variációiról írott tanulmányát jól felhasználhatják a származásmegállapítási vizsgálatoknál. Ő maga is folytatott ilyen irányú eredményes szakértői tevékenységet.

A növekedésvizsgálatok mellett elévülhetetlen érdemei vannak a hazai ethnikai antropológiai vizsgálatok megszervezésében is. Az 1950-es évek elejétől kezdve Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár, Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megye számos faluját kereste fel a debreceni KLTE Embertani Intézetének munkatársaival, hallgatóival. Különösen a „barkó”-vidéken végzett nagyszabású vizsgálatai értékesek. Nagy kár, hogy e vizsgálatok anyagának feldolgozását már nem fejezhette be.

RAJKAI TIBOR szerette kutatási témáit, sokat dolgozott. Munkásságáról a Magyar Biológiai Társaság Embertani Szakosztályának és Debreceni Osztályának ülésein, a Biológiai Vándorgyűléseken, külföldi kongresszusokon (NDK: Berlin, Erfurt; Csehszlovákia: Mikulov, Eperjes; Szovjetunió: Moszkva), lengyelországi tanulmányútján és számos hazai és külföldi közleményében számolt be.

Sokat tett a magyar antropológia érdekében, és igen értékes szervező munkát végzett, elsősorban a debreceni intézetben (amelynek sokszor a puszta létéért kellett harcolnia), de a MBT Embertani Szakosztályának vezetőségi tagjaként, korábban az Antropológiai Témabizottság és az Anthropologiai Közlemények szerkesztőbizottságának tagjaként is. Életének utolsó évtizedében sok nehézséggel kellett megküzdenie, bizonyos mellőzés, meg nem értés a kedvtől szegte, de mindig volt ereje újrakezdeni. Szakmaszeretete, lelkesedése átsegítette őt a nehézségeken.

Az antropológia mellett másik nagy szerelme az atlétika volt. Mint atlétaedző, bajnokok egész sorát nevelte. Tanítványai, akárcsak hallgatói, rajongtak érte. Szerették kollégái is, mert segítőkész, kollaborációra mindig hajlandó, becsületes jó barát volt.

Barátai, munkatársai, tanítványai, hazai és külföldi kollégái, valamennyien, akik szerették és tisztelték őt, nehezen tudjuk elhinni, hogy RAJKAI TIBOR nincs többé. Kutatási eredményeit azonban rendszeresen felhasználjuk mindennapi munkánkban. Életműve révén továbbra is köztünk él. Emlékét kegyelettel megőrizzük.

Dr. Eiben Ottó

VERONIKA IVANOVNA KOCSETKOVA

1927–1971

Rövid ideig tartó súlyos betegség után 1971. február 25-én meghalt VERONIKA IVANOVNA KOCSETKOVA, a Lomonosov Egyetem Embertani Kutató Intézetének és Múzeumának tudományos főmunkatársa, a biológiai tudományok kandidátusa, a Voproszű Anthropologii Szerkesztő Bizottságának tagja.

1927. március 22-én született Moszkvában. Egyetemi tanulmányait 1944–1949 között végezte a Lomonosov Egyetem Embertani Tanszékén. Már diplomamunkájában (A keskenyorrú majmok agykérge makrostruktúrájának sajátosságai, kapcsolatban az életfeltételekkel) magára vonta a tudományos körök figyelmét, amely későbbi tevékenységének alapját képezte az emberi agy morfológiájára és evolúciójára vonatkozóan. A tanszék vezető professzorának, M. A. GREMJACKIJNAK irányításával végezte aspirantúráját közvetlenül a diploma megszerzése után, és 1953-ban védte meg kandidátusi disszertációját „A Primátesek koponyájának morfoökológiai sajátosságai” tárgy köréből. 1954-től dolgozott az Embertani Kutató Intézetben és több szemeszterben tartott előadásokat antropológus, zoológus, geográfus és filozófus hallgatók részére saját kutatási tárgy köréből, valamint az antropogenezis általános problémáiról. Tevékenységében fokozott figyelmet fordított az agy filogenezisére és az ember elődeinek pszichikai tevékenységére. Ezzel kapcsolatban a Homo sapiens fossilis számos leletének endocraniáját tanulmányozta, és egy évtized alatt 25 tanulmánya jelent meg; ezek közül az egyik

legfontosabb, amelyben az agy evolúciója és az anyagi kultúra fejlődése közötti összefüggéseket vizsgálta (1964). E tanulmányban valószínűen elsőként tett kísérletet arra, hogy a paleolitikum anyagi kultúrájának fejlődési szakaszait és az eszközmegmunkálás technikáját összefüggésbe hozza a fossilis hominidák endocran-morfológiai sajátosságaival. E tanulmányában megvilágította az emberi tudat eredetének igen bonyolult problémáját, és a szovjet kutatók véleménye szerint ez jelentős hozzájárulást képez a viszonylag fiatal tudományág, a paleoneurológia továbbfejlesztéséhez. A Cro-Magnon III. endocranjáról készült tanulmánya (1964) szintén általános elméleti jelentőségű a nyugat-európai késői paleoanthropusok és az ott élt neoanthropusok közötti filogenetikai összefüggések problémájának szempontjából. V. I. KOCSETKOVA rekonstruálta az *Atlantropus mauritanicus* és a *Homo habilis* endocranjait is. Rendkívül intenzív tevékenységének és kiemelkedő eredményeinek elismerését jelezte részvétele, előadásai a párizsi (1960), a moszkvai (1964) és a tokiói (1968) nemzetközi embertani kongresszusokon. Az utóbbin már két előadással szerepelt. Figyelmet érdemel összefoglaló tanulmánya a paleoneurológiáról (1970). Váratlan halála megakadályozta doktori disszertációjának befejezésében.

V. I. KOCSETKOVA személyében a szovjet antropológiai iskola fiatal generációjának kiemelkedő alakja távozott az élők sorából.

Dr. Tóth Tibor

VOJTĚCH FETTER

1905—1971

Súlyos vesztéség érte az elmúlt évben a csehszlovák antropológiát: 1971. szeptember 26-án Prágában elhunyt DR. VOJTĚCH FETTER professzor, a biológiai tudományok kandidátusa, a prágai Károly Egyetem Antropológiai Intézetének igazgatója.

1905-ben született a csehországi Kutna Horán. Gimnáziumi és egyetemi tanulmányait Prágában végzi, ez utóbbiakat MATEJKA professzornál. 1929-ben doktorál a mikulovi ún. francia temető csontanyagának antropológiai vizsgálatáról írott disszertációjával. 1930-ban államvizgázik, természetrajz—földrajz szakos tanári oklevelet szerez. Gimnáziumi tanári működése mellett az Antropológiai Intézetben is dolgozik. 1945-től végleg az intézetben marad (ekkor már MALÝ professzor az igazgató). Egyetemi munkája mellett 1945—1947-ben a České Budejovice-i Pedagógiai Főiskolán is tart előadásokat „a gyermek biológiája” témaköréből. 1947-ben megszervezi az Olomouc-i Palacky Egyetem Antropológiai Intézetét, ahol ugyancsak előadásokat tart (1947—1953). 1950-ben, MALÝ professzor halála után, őt bízzák meg a prágai intézet vezetésével, amit 21 éven át, haláláig ellát. 1954-ben lesz docens, 1958-ban kandidátusi fokozatot szerez, és 1963-ban nevezik ki professzorrá.

Tudományos tevékenysége leginkább a növekedésvizsgálatokban teljesedik ki. Néhány kisebb vizsgálat után 1951-ben egész Csehszlovákia területére kiterjedő vizsgálatot szerez, és azt tíz évenként megismétli. Vizsgálatai alapján kidolgozza a csehszlovákiai normákat, egyes területekre differenciáltan is, foglalkozik az akceleráció problémájával, vizsgálja a szekuláris trendet stb. Adatait számos más tudományterület is felhasználja a gyermekgyógyászatnál és iparig. Fontosak ethnikai antropológiai, alkalmazott kraniometriai, kriminálintropológiai és származásmegállapítási antropológiai vizsgálatai.

Jó tanár volt, előadásaira különös gonddal készült, vonzotta a hallgatóságot. Iskolát tudott teremteni. Tanítványaival, munkatársaival közösen írta meg a csehszlovák antropológiai tankönyvet (1967).

Mindig szívesen dolgozott az antropológia népszerűsítésén. Utolsó nagy szervező munkája az 1969. évi, Humpolec-ben rendezett nemzetközi antropológiai kongresszus volt. Számos tudományos társaságnak, bizottságnak és társadalmi egyesületnek volt elnöke, ill. tagja. Több külföldi kongresszuson vett részt, többek között 1959-ben a budapesti antropológiai szimpoziumon.

A csehszlovák kollégák gyászában a magyar antropológusok is osztoznak, és kegyelettel megőrzik FETTER professzor emlékét.

Dr. Eiben Ottó—Dr. Svatavá Tülbachová